

պաշտպանել, առնուեցաւ քաղաքը, զոր ընդունայն տեղ ջանացին Չինացիք կրկին անգամ ձեռք բերիւ:

Այս յաջողութեամբ աւելցաւ խռովութեան յոյժն և յանդգնութիւնը. որոնցին նոր թագաւորութիւն մը հիմնել, և ընտրելով իրենց կրօնակցաց մէջէն Մէքքէի եւ ռանդուն պանդուխտ մը, անուանեցին թագաւոր. և թայ-ի քաղաքին մէջ լաւ մը դրացնելով իրենք գիրենք, սկսան առաջ տանիլ իրենց աշխարհակալութեան գործը: Դատ տարիէ 'ի վեր կը յառաջնէն ոտն առ ոտն՝ բայց ապահովութեամբ, հաստատելով իրենց իշխանութիւնն նուաճեալ վիճակաց մէջ:

Ուղեորքն իրենց ամեն քայլին այս խռովութեան հետեանքը կը տեսնային. քան զաստանք յաւար մատնեալք, գիւղք և քաղաքք հրդեհեալք և բնակիչք ահաբեկեալք: Բայց այս խնդրակութեան գլխաւորն որ կը կոչուէր Պ. Լակրէ (Lagrée), պատերազմելով ապստամբաց դէմ՝ զոհ եղաւ իր քաջասիրտութեանը, և վերջ տուաւ այն ուսումնական արշաւանաց որ սկսաւ յամին 1866 յունիս 5, և աւարտեցաւ յամին 1868 յունիս 28: Այս քաջագին մարմինը բերուեցաւ 'ի Քոչինչին, ուր և թաղուեցաւ հանգեւած մահարձանաւ:

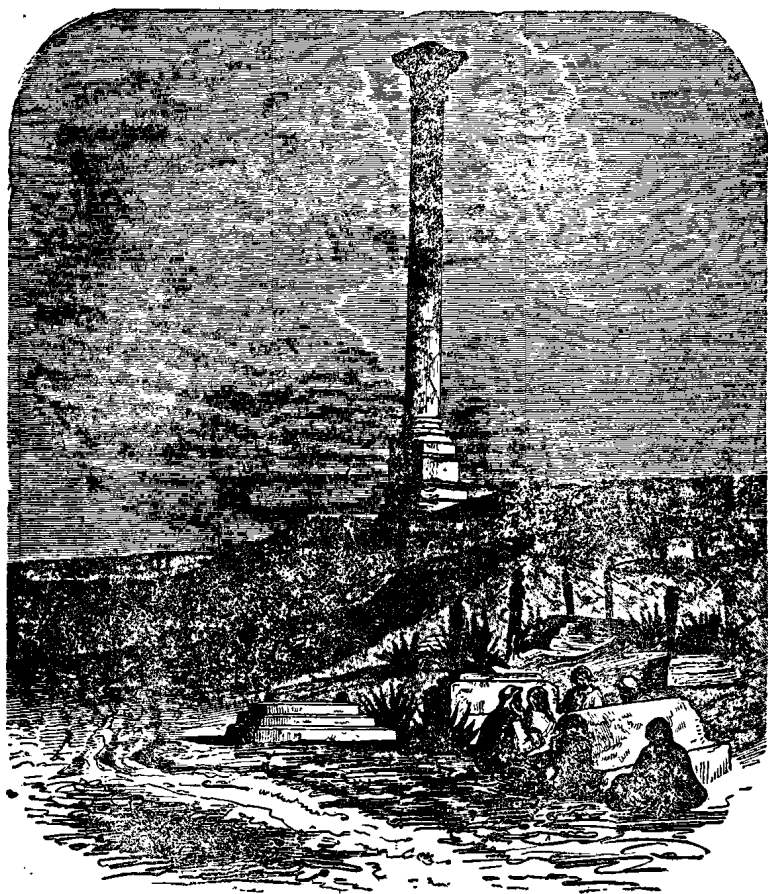
ՍԻՒՆ ՊՈՄՊԷԻ ՅԱԼԵՔՍԱՆԴՐԻՍ

ԵԳԻՊՏԱՅԻՈՅ

Ալեքսանդրիա քաղաքը՝ ինչպէս առաւելն իսկ կը վկայէ, շինած է Ալեքսանդր Մեծն, յամին 331 յառաջ քան զթուական փրկչին, որպէս զի ըլլայ իբրեւ շտեմարան արևելեան ու արևմտեան վաճառականութեան. և յիրաւի մեծ աշխարհակալը հասաւ իր նպատակին. վասն զի եգիպտոսի, Արփրիոյ մեծի մասին, Նուպիոյ, Եթովպիոյ և Միջերկրականի նկատմամբ միշտ իբրեւ շտեմարան եղած է այս քաղաքը. քնոր համար 'ի յիշատակ մեծ աշխարհակալին՝ մեծաւ պատուով թաղեցին մարմինը իւրակերտ քաղաքին մէջ, որուն վրայ Պտղոմէոս մեծակառոյց տաճար մ'աւ բարձրացուց:

Այս քաղաքը բախտին շարունակ փոփոխմանցը միշտ նշաւակ եղած է 'ի սկզբանէ հետէ. Յունաց կայսերութեան ձեռքէն անցաւ նախ խոսրովու Պարսից թագաւորին, որուն որդին դարձեալ Յունաց տուաւ զայն. բայց ետքէն նորէն առնուեցաւ յամին 640 Ամուրի խալիֆայութեան ժամանակ. որուն ըսածին համեմատ կային այն ատեն մէջը 4,000 պալատք, 4,000 բաղանիք, 300 թատերք և 12,000 կրպակք նպարտաճատք: Նոյն ատենէն սկսեալ օր օրուան վրայ երթալով ինկաւ քաղաքը. բայց 1597ին աւելի զգալի եղաւ իր անկումը Բարեյուսոյ զլխոյն գիւտով, որով շեղեցաւ վաճառականութեան գիծը կամ շրջանը: Սկսեալ 1798 ամէ մինչև ցամա 1802, Գաղղիացու ձեռքը մնաց Ալեքսանդրիա. բայց Մէհմէտ Ալի բաշան նոր կենդանութիւն տուաւ այդ քաղաքին, որ երթալով պիտի զարգանայ եգիպտոսի այժմեան հնարիմաց և քաջախոհ պաշտօնէից ջանքովն ու Սուէիզի ջրանցից օգնականութեամբ:

Հինն Ալեքսանդրիա զարդարուած էր երեքմի մեծագործ շէնքերով ու ճարտարութեամբք. որոց մէջ մասնաւոր յիշատակութեան արժանի է 2,000 ոտնաչափ լայնութեամբ փողոցն, որ ծովահայեաց դռնէն կը տանէր մինչև կանոպեան դուռը, և երկու կողմանէ զարդարուած էր խիտ առ խիտ տաճարներով, կոթողներով և պալատներով: Ոչինչ նուազ համբաւաւոր էր և Սերապեայ տաճարը, որ ճոխութեամբք կը հաւասարէր կապիտոլինի. մուսէոնը, ուսմանց հանդիսարանը, և աշխարհածանօթ մատենադարանը 700,000 հատոր գրքով, որ զոհ եղաւ բարբարոսաց մոլեգնութեանը: Հինն Ալեքսանդրիոյ պարծանաց մէկ բանն ալ էր կլէոպատրայի երկու կոթողքը կռանիդ քարէ, որոց մին դեռ ևս կանգուն է, իսկ միւսն յերկիր կործանեալ: Երկուքին բարձրութիւնն ալ գրեթէ հաւասար է. կանգուն կեցած կոթողին բարձրութիւնն է՝ մէկտեղ հաշուելով և խա-

ՍԻՒՆ ՊՈՄՊԵԻ ՅԱԼԵԲՍԱՆԴՐԻԱ ԵԳԻՊՏԱՅԻՈՅ

րիսխն ու երեք աստիճանքն որ հողոյ տակ ծածկուած են՝ գրեթէ 24 մեղր:

Բայց այս ամեն բաներէ աւելի հեռաբերական է Պոմպէի սիւնը, զոր և ընծայած ենք ՚ի պատկերի, քաղքին հարաւային արևմտակողմը: Կը բարձրանայ պզտի բլրակի մը վրայ 12 մեղր բարձրութեամբ. բունը՝ որ միակտուր կռանիդ քարէ է, 20 մեղր

ՊՐԱԿ Բ.

բարձր է. իսկ ամբողջութիւնը՝ մէկ տեղ առնելով սիւնագլուխը խարիսխը, ու պատուանդանը, գրեթէ 29 մեղր բարձրութեան կը հասնի: Թէպէտ այս սիւնը Պոմպէի կ'ընծայուի, բայց թէ որ խարսխին արևմտեան երեսացը վրայ եղած մէկ արձանագրութիւնը կարդալու ըլլանք ՚ի յոյն լեզու, կը տեսնենք որ այդ սիւնը կանգնած է

իգիպտոսի կուսակալ մը, 'ի պատիւ
Դիոկղետիանոս կայսեր. և որովհե-
տև անունն որոշ չի կարգացուիր, այլ
կը տեսնուին միայն լատին PO տա-
ռերը, անոր համար Պոմպէոսի կարծու-
ուած է: Այս սեան ստորոտը գետինը
շատ անգամ պեղած են գանձ գտնե-
լու յուսով, և թերևս այս պեղմանց
պատճառաւ՝ եօթը բթաչափ դէպ 'ի
հարաւային արևմտակողմը ծռած է:

Այս սեան հարաւային արևմտակող-
մը խոտորելով բլրակի վրայ պեղեալ
մէկ քանի գետնադամբանք ընդառաջ
կ'ելլան, որոնց պատերը լի են գերեզմա-
նական խորշերով: Ասոնք 'ի հնումն նախ
կին Ալեքսանդրիոյ գերեզմանատան մէկ
մասը կը կազմէին, որոնց մէջ ամե-
նէն ընդարձակը 3480 մեղր երկայնու-
թիւն ունի: Ասոնց ներքսակողմն 'ի
բազում սենեակս և 'ի բաժանմունս
որոշեալ է, և այնպիսի գեղեցիկ ճար-
տարապետութեամբ շինուած, որ յայտ-

նապէս կը վիային յունական ծաղուհի
ունենալնին: Բայց ասոնք ոչ թէ սոս-
կական անձի, այլ թագաւորաց միայն
սամանեալ էին:

Սակայն այս ամեն հնութեան յիշա-
տակարանք նշաւակ եղած են օդոյ միւս-
սակարութեանց, որոնք երկար ժամա-
նակ անձրեկ ու արեգական տակ միւս-
լով, և կրելով շարունակ երկուքին դէմ
ընդդէմ ազդեցութիւնները, կորուսած
են իրենց առաջին արուեստական ճար-
տարութիւնն ու նրբութիւնը: Առ այս
ոչինչ նուազ ազդեցութիւն ունեցած է
գարձեալ Ալեքսանդրիոյ՝ նոյն իսկ և Ե-
գիպտոսի բազմաժամանակեայ խեղճու-
թեան վիճակը, և բարբարոսաց ձեռք
մատնեալ ըլլալը: Բայց այժմեան տէ-
րութիւնն որ յամենայնի կը ջանայ քա-
ղաքակրթել զեգիպտոս, անշուշտ պի-
տի չմոռանայ և հնութեան այս անդին
յիշատակարանքը:

ԳՈՐԾԱԴՐԱԿԱՆ ՕՐԷՆՔ

14/26 սեպտեմբեր 1869 — 20 օգոստոսի 1286

ԿՆՈՒՑ ԵՒ ԶՈՓՈՒՑ ՎՐԱՅ

ԿԱՅՍԵՐԻԱԿԱՆ ԻՐԱՏԷ

ՈՐ ԿԱՏԱՐՈՒԻ ԸՍՏ ԱՅՍՄ ՊԱՏՃԵՆԻ

Յօրութիւն Ա. — Կշռոց և չափուց գրու-
թիւնն Օսմանեան կայսերութեան մէջ այ-
սուհետև ունենայ իբր խարխախ Մեղր կամ
Զիրա խաչարի, որուն երկայնութիւնը կը
ներկայացնէ երկրաւոր միջօրէականին քա-
ռորդին տասը միլիոններով մասը:

Կշռոց և չափուց չարքը ձևանան տաս-
նորդական ստորաբաժանմամբ կամ բազ-
մապատկութեամբ գլխաւոր միութեանց:

Յօր. Բ. — Մէկ Զիրա խաչարի կամ Մե-
ղր բազմին է իբր նախատիպ օրինակ պա-
հուի կայսերական Պալատան գանձուն
մէջ:

Յօր. Գ. — Զիրա խաչարի կամ Մեղրը

առնուեր է իբր միութիւն երկայնութեան:

Անոր ստորաբաժանմունքն են.

$\frac{1}{10}$. — 1 Էջրի-ղիրա կամ Տասներորդա-
մեղր:

$\frac{1}{100}$. — 1 Աշարի-ղիրա կամ Հարիսոր-
դամեղր:

$\frac{1}{1000}$. — 1 Միշարի-ղիրա կամ Հագա-
րդարմեղր:

Անոր բազմապատկեմներն են.

1,000. — Միլի-աշարի կամ Հագարա-
մեղր:

10,000. — Ֆիրախ-աշարի կամ Բիրա-
մեղր:

Յօր. Դ. — Մակերևութի միութիւնը